

ردياي تمدن ايران در سوريه

سوريه تنها به آثار مذهبي و زيارتگاههاي آن خلاصه نمي‌شود؛ کشوري در غرب آسيا حد فاصل درياي مدیترانه و کشور عراق که در گذشته به نام شام معروف بوده است.

جام جم آنلاین: سوريه تنها به آثار مذهبي و زيارتگاههاي آن خلاصه نمي‌شود؛ کشوري در غرب آسيا حد فاصل درياي مدیترانه و کشور عراق که در گذشته به نام شام معروف بوده است.

حرم حضرت زينب (س) و آرامگاه تعدادي ديگر از فرزندان و وابستگان ائمه اطهار(ع) و اهل بيت(ع) در اين کشور، امروزه بسياري از مسلمانان و ارادتمندان اهل بيت(ع) بويژه ايرانيان را براي زيارت اين قبور از اقصى نقاط جهان به سوي خود مي‌کشاند. اما صحبت از آثار باستاني و تاريخي اين منطقه که تنها به اماکن مذهبي خلاصه نمي‌شود، ما را با سابقه‌اي بيش از 5000 سال قدمت روبه‌رو مي‌کند؛ سابقه‌اي که نشان از نفوذ اقوام مختلف در دوره‌هاي زماني متفاوت در اين نقطه از خاک جهان داشته است.

از آثار و نشانه‌هاي اقوام سامي، آموري، آرامي، آشوري، بابلي، يوناني و... که بگذريم نفوذ و تأثير ايران در دنياي باستان بر اين ناحيه بسيار چشمگير و قابل تامل است. ايرانيان از سال 550 تا 332 پيش از ميلاد بر سوريه تسلط داشتند که نشانه‌هايي از آن در نوع و سبک معماری بر جاي مانده از آثار باستاني کشف شده در اين کشور، کاملا مشهود است.

يکي از مناطق مهم در سرزمين شام که تمدن آن به هزاره هفتم پيش از ميلاد مي‌رسد، شهري باستاني است به نام تدمر که امروزه ويرانه‌هاي آن در 215 كيلومتری شمال شرق دمشق، پايتخت سوريه قرار دارد. تدمر به معنای درخت نخل است که در دوره‌هاي بعد نام اين شهر توسط يونانيان و روميان به پالميرا تغيير مي‌کند. اين شهر تاريخي در هزاره دوم پيش از ميلاد يکي از شاهراه‌هاي مهم در مسير کاروان‌هاي مسافرتي هنگام عبور از صحراي سوريه بوده که در مسير جاده ابريشم قرار داشت.

رقابت ايران و روم

طبق تحقيقاتي که از نظر باستان‌شناسي در اين منطقه صورت گرفته در شهر دورا ائوروپوس در شمال تدمر، اسنادي به خط پهلوي، اشکاني و ساساني روي پوست به دست آمده که نشان از سيطره حکومت اشکانيان بر اين ناحيه داشته است. شهر تدمر در گذشته بين 2 امپراتوري مقتدر ايران و روم دست به دست مي‌گردید که پس از جنگ با روميان در زمان اشکانيان از خاک ايران جدا شد و در اختيار روميان قرار گرفت.

شهر پالميرا که به عنوان شهري تجاري در زمان امپراتوري روم شناخته شده بود با تصرف دجله و فرات توسط ساسانيان در سال 212 پيش از ميلاد رونق تجاري خود را از دست داد و در آن زمان بود که يکي از شاهزادگان پالميرا به نام اوداناتوس توسط والرين رومي به عنوان استاندار سوريه منصوب شد.

در جنگي که بين ايران و روم رخ داد، والرين به قتل رسيد و اوداناتوس به جهت گرفتن انتقام خون او دوبار به شهر تيسفون حمله کرد که ناموفق ماند و به دست برادرزاده خود به قتل رسيد و همسر وي، ملکه زنوبيا قدرت را به دست گرفت. چند سال بعد، زنوبيا عليه امپراتوري روم شورش کرد و بصره و سرزمين‌هاي غربي تا مصر را به تصرف درآورد. او از بهرام اول در برابر حمله امپراتوري روم درخواست همراهي کرد که شاه ايران با فرستادن سپاهي اندک باعث شد ملکه زنوبيا در برابر روميان شکست بخورد.

شبهات آرامگاه‌هاي پالميرا و جزيره خارک

وجود مقابر و آرامگاه‌هاي بي‌شمار بر جاي مانده، نشان از نفوذ دين و گرايش مردمان تدمر به مذهب دارد. سبک و نوع معماری معابد و مقابر همانند قبرهاي صخره‌اي که در دل کوه حفاري کردند و قبرهايي که شبیه خانه‌هاي مسکوني همراه با تزئينات و حجاري‌هاي زيبا هستند، قابل مقايسه با مقابري است که در جزيره خارک به دست آمده است، زيرا جزيره خارک يک نقطه روي يک مسير بود که شهرهاي بزرگي از سوريه و بين‌النهرين مانند، پالميرا و چاراکس را از طريق شمال هند و جنوب ايران و خليج به هم ارتباط مي‌داد.

نکته: ايرانيان از سال 550 تا 332 پيش از ميلاد بر سوريه تسلط داشتند که نشانه‌هايي از آن در نوع و سبک معماری بر جاي مانده از آثار باستاني کشف شده در اين کشور، کاملا مشهود است

آرامگاه‌هاي کشف شده از خارک از نظر طراحي بسيار شبیه مقابر زيرزميني به دست آمده در پالميراست؛ اتاقک‌هاي مربع يا مستطيل و تراشيدن تخته سنگ به صورت عمودي از شکاف ديوار به منظور جا دادن اجساد متوفيان که گاهي براي نگه داشتن چند نسل از يك

خانواده ایجاد می‌شده است. با توجه به این‌که مقبره‌های پالمیری و خارك متعلق به يك زمان هستند، در طرح‌ها و تزئینات هم از یکدیگر تاثیر گرفته‌اند. به عنوان مثال در نمایی خارجی مقبره‌ها طرح‌ها بیشتر پالمیری است، اما در نمایی داخلی مقبره‌ها گچبری و قرنی‌های دنداندار در اصل ایرانی هستند.

معبد خورشید

یکی از مهم‌ترین آثار معماری موجود در پالمیرا معبدی است معروف به خدای خورشید یا معبد بعل که در سال 32 میلادی ساخته شده و تکمیلش تا قرن بعد از آن ادامه داشته است. ستون‌هایی بر جای مانده از آن از نظر معماری به شیوه یونانی با تاثیرپذیری از معماری بین‌النهرین و ایرانی است. در حقیقت این بنا پرستشگاه بعل بوده که دور تا دور آن به وسیله 4 ستون و رواق احاطه بوده است.

مساحت معبد بعل به 40 هزار مترمربع می‌رسد که یکی از مهم‌ترین بناهای معماری شرق مدیترانه محسوب می‌شود. دالان ورودی به داخل معبد مزین به انواع تصاویر افسانه‌ای شامل حیوانات و اشکال هندسی بوده که قابل بررسی تطبیقی با ایران دوران ساسانی است.

ردپای ساسانیان

از آثار مهم بر جای مانده از پالمیرا، قوص‌النصر، معبد نبو (معبد مخصوص پرستش خدای نبو)، حمام‌های تدمر، تئاتر تدمر و معبد بعلشمین (خدای آسمان) است که تاریخ آن به قرن دوم میلاد بر می‌گردد. با این اوصاف ردپای ساسانیان در منطقه تدمر بخوبی مشهود است. مطالعه نقش برجسته‌های نقش‌رستم و تنگ چوگان استان فارس نشان از پیروزی ایرانیان در برابر رومیان در زمان حکومت اورلیانوس بوده است. همچنین تاثیر فرهنگ و هنر ایرانی در نوع پوشش - به عنوان مثال پوشیدن البسه‌های چین‌دار مخصوص شاهان ساسانی بر تن شاهان تدمری - تا حدی این قضیه را ثابت می‌کند. یکی دیگر از شهرهایی که در نوع و سبک معماری متأثر از ایران بوده، شهر باستانی افامیاست.

این شهر در شمال غربی شهر حما یکی دیگر از استان‌های سوریه قرار دارد. این شهر در قرن 4 میلادی به فرمان یکی از پادشاهان سلوکی به افتخار همسر ایرانی‌اش به نام افامیا بنا گردید. در زمان خسرو دوم ساسانی این شهر به تصرف ایرانیان در می‌آید و بعدها رومیان، شهر را تسخیر و بازسازی می‌کنند.

امروزه خرابه‌هایی بر جای مانده از این شهر گویای تلفیقی از معماری شرقی و غربی (ایرانی/ رومی) است. ستون‌های سنگی، خانه‌های قدیمی و کلیساهای بزرگ از دیگر آثار باقیمانده این شهر باشکوه بوده است.

شاید وجود 2 کشور سوریه و ایران بر سر راه جاده ابریشم باعث به وجود آمدن تاثیرات فرهنگی زیادی در دوران گذشته شده است که امروزه می‌تواند زمینه‌ساز مراودات فرهنگی بیشتری باشد.

سپیده میرحسینی / جام‌جم